

MAGYARKANIZSA RENDEZETT TANÁCSÚ VÁROSSÁ VÁLÁSÁNAK FŐBB MOMENTUMAI

FEJŐS SÁNDOR

ABSTRACT

With all its contradictions, the Dualist era can be considered one of the most prosperous periods in the history of Magyarokanizsa. Following the Austro–Hungarian Compromise (1867) Magyarokanizsa’s economy experienced an upswing. In 1870 the municipality purchased its pastures and public spaces from the state in a compensation treaty. Renting out the lands bought from the crown meant a significant source of income for Ókanizsa due to the ever-increasing numbers of livestock. Article XVIII 1871 Act establishes the administrative and organizational framework for the municipality. In accordance with the municipality act, Ókanizsa qualified as a large-municipality and could elect leaders, judges, notaries, public trustees, treasurers, doctors. The law, documenting significant advances in administration, provided interoperability between the different municipality types, due to the fact that the decision fell solely under the jurisdiction of the Minister of Internal Affairs. The status of a town with an organized council could only be modified to legislative authority by passing a law. After changing its name from Ókanizsa to Magyarokanizsa in 1904, the municipality took this opportunity and achieved the status of „city with organized council” in 1908.

BEVEZETÉS

A dualista állam rendszerében az 1870. és az 1886. évi törvények értelmében a közép-szintű igazgatás szervei a törvényhatóságok (a vármegyék és a törvényhatóságú városok) voltak.¹ A vármegye legfontosabb szerve a törvényhatósági bizottság volt, amely egyrészt virilisekből (a legtöbb adót fizetőkből), másrészt választott tagokból állt. A költségvetés megszavazása, a tisztviselők megválasztása, szabályrendeletek alkotása tartozott a legjelentősebb feladatai közé. A közgyűlés elnökeként a főispán gyakorolta a legfőbb hatalmat. A kormány érdekeit védte a vármegye működésének ellenőrző funkcióját betöltve. A törvényhatóság első tisztviselője az alispán volt, aki a vármegye közigazgatását irányította, a főjegyző, a tisztí főügyész, valamint az árvaszéki elnök segítette a munkáját. A megye külső tisztviselőjeként a főszolgabíró, míg a megyénél kisebb közigazgatási egységben, a járásban a szolgabíró tevékenykedett. A vármegye másik meghatározó szervét, a közigazgatási bizottságot 1876-ban, Tisza Kálmán miniszterelnöksége idején hozták létre. Tagjai (főispán, adófelügyelő, főépítész, tanfelügyelő, alispán, főjegyző, főügyész stb.) koordinációs szerepet tölthettek be, a szakigazgatási ágazatok között. A közigazgatási bizottság végrehajtotta a törvényhatósági bizottság által alkotott rendeleteket, határozatokat.²

A törvényhatósági törvény (1870: XLII. tc.)³ elfogadását követően tovább folytatódott az önkormányzatok újjászervezése. A községi törvény (1871: XVIII. tc.) értelmében a községeket három csoportba sorolták: rendezett tanácsú községek (városok), nagyközségek, illetve kisközségek. Mindhárom esetben (felerészben választott, felerészben virilis) helyi lakosok voltak a képviselő-testület tagjai, amelyet a rendezett tanácsú városok kapcsán városi tanácsnak neveztek. A kis- és a nagyközségek képviselő-testülete, illetve a városi tanács végrehajtó szerve az előljáróság volt. Ennek következtében a kisközségben bírót, helyettes bírót, két tanácsnokot, körjegyzőt, míg a nagyközségben – a bíró és a helyettese mellett – négy tanácsnokot, közigyámot, pénztárnokot, községi orvost, valamint saját jegyzőt jelöltek ki. Ezzel szemben a rendezett tanácsú városok jóval nagyobb hivatali apparátust igényeltek. A polgármesteren kívül főjegyzőt, fizetési jegyzőket, főügyészt, fizetési ügyészeket, számvevőt, ellenőrt, rendőrkapitányt, tanácsnokokat, közigyámot, orvost, mérnököt, levéltárnokot választottak. A község a törvény korlátai között a belügyeiben saját maga dönthetett, szabályrendeletet (statútumot) fogadhatott el.⁴ A saját vagyona felett rendelkezett, a törvényhatóság jóváhagyásával községi adót vethetett ki, kölcsönt vehetett fel, sőt a községi iskola, tűzrendészet, közrendészet, szegényügy irányítása is a hatáskörébe tartozott.⁵ A rendezett tanácsú város feladatköre jóval differenciáltabb volt, – a kis- és nagyközségek kapcsán említett funkciókon kívül – a piaci, mezei, hegyi, vásári, építészeti és közegészségi rendőrséget kezelték, az árva- és gyámhatósági jogot egy állandó árvaszéken keresztül gyakorolták, illetve a gazdák és cselédek között a szolgálati viszonyból keletkezett ügyekben is eljárak.⁶ A községi

választójog lényegesen eltért mind a törvényhatóságától, mind az országgyűléstől, ugyanis választónak számított minden 20. évét betöltött községi lakos, ha saját vagyona vagy jövedelme után legkevesebb két éve fizetett föld- és házjöveldmi, vagy személyes kereseti adót. Aki kizárólag kereseti adót fizetett, csak abban az esetben választhatott, amennyiben nem állt gazdai hatalom alatt.⁷ A községi képviselő-testületi tagság ügyében hatévenként voksoltak. A kis- és nagyközség előjáróságát három évre, a rendezett tanácsú városét hat évre választották.

A RENDEZETT TANÁCS KÉRDÉSE

Magyarkanizsa története során először az 1848–1849-es szabadságharc idején (1848. október 29.) igényelte a rendezett tanácsú városi státuszt. A kérelmükben a település nevének Ókanizsáról Magyarkanizsára történő megváltoztatását is feltüntették.⁸ 1848. december 27-én az Országos Honvédelmi Bizottmány a mezővárost rendezett tanácsú várossá nyilvánította.⁹ A szabadságharc leverését követően a helység elveszítette a rendezett tanácsú városi címét.

A községi törvény (1870) átjárhatóságot biztosított a különböző településtípusok (nagyközség, rendezett tanácsú város) között, ugyanis a belügyminiszter saját hatáskörében eldönthette a kérdést, nem volt szükséges törvényt módosítani. A rendezett tanácsú városi rang kérdése az 1895. szeptember 3-án megtartott képviselő-testületi gyűlésen, a járásbíróság elnyerése kapcsán került napirendre. A korszakban többször is (1871, 1899) igyekeztek a község vezetői, hogy Ókanizsa járási központtá váljon, azonban kísérleteik sikertelennek bizonyultak. Dr. Király Sándor ügyvéd a jogügyi bizottság tagjaként azzal érvelt, hogy a belügyminisztérium 200 új járásbíróság megalapítását tervezi, így lehetőség nyílik arra, hogy a település régóta dédelgetett álma megvalósuljon.¹⁰ Véleménye szerint ennek alapfeltétele, hogy Ókanizsa közigazgatási központtá alakuljon át, azaz vagy főszolgabírói hivatalt létesítsen, vagy rendezett tanácsú városi rangot szerezzen. Indítványában kiemelte, hogy közgyűlés mondja ki a várossá fejlődés és a járásbíróság iránti igényét. Egy előkészítő bizottság kiküldését javasolta, amely teljhatalommal képviselhetné a községet a fent említett ügyben.¹¹ Ifj. Tóth József képviselő a főszolgabírói hivatal létrehozását tartotta a legfontosabb feladatnak, a rendezett tanácsú városi rangot csak másodlagos kérdésnek tekintette. A felszólalók közül Mihály Sándor községi jegyző ifj. Tóth József ajánlatát támogatta, ugyanakkor Hercz Ede Király Sándor kezdeményezésével értett egyet. Mihály Sándor nagyközségi keretekben gondolkodott, míg a legaktívabb képviselő, Király Sándor átlátta, hogy a várossá alakulás a közigazgatás, a gazdaság és a művelődés terén is növekedési pályára helyezheti Ókanizsát. Az indítvány részletes tárgyalását ugyan a következő tanácskozásra halasztották, de a főszolgabírói hivatal áthelyezését megszavazták.¹²

1. kép: A magyarkanizsai képviselő testület tagjai 1910 előtt
(forrás: Délvidék Kutató Központ Archivuma)

Az 1895. október 13-ai közgyűlésen Király Sándor és 23 társa egy újabb indítványt nyújtott be a rendezett tanács ügyében.¹³ A járásbíróság létrehozása mellett a következőkkel indokolták a várossá történő előrelépés szükségességét:

1. A község szabad rendelkezési jogának és érdekérvényesítő képességének növekedésével erősödne az önkormányzat. Két, a község életét döntően befolyásoló hatóság, a szolgabíróság és a megyei árvaszék jogát is a község gyakorolhatná. A községben lehetne intézni a közigazgatás ügyeit, amelyek miatt az előjáróság Zentára vagy Zomborba kénytelen szaladgálni, s ez jelentős kiadást jelent, amit a közpénztárból kell finanszírozni. Emellett a gazdák és cselédek közti vitás ügyeket, rendészeti kihágási bírságokat és az iparügyleteket is helyben lehetne intézni.
2. Nagy előnye „a legszebb alkotmányos polgári jog”, a választási jog kiszélesítése, mert az eddigi 40 helyett, népességarányosan 160 képviselőre lehet bízni a közügyek intézését, kezelésnek ellenőrzését. Mivel csak az választható képviselőnek, aki az országgyűlési képviselőválasztásra is jogosult, „így az is meg van akadályozva, hogy esetlegesen a proletárizmus jusson többségre”.¹⁴ Az országgyűlési képviselők választásánál megkétszereződne a választók száma (700 fő helyett 1500 fő), mivel a vagyoni cenzus tekintetében jóval kedvezőbb a rendezett tanácsú város lakóinak a részvételi lehetősége.¹⁵

Az indítványban hangsúlyt kapott az adminisztráció növekedésével járó többletkiadások kérdése is. Király Sándor rámutatott, hogy Ókanizsa nagyközség felkészült a struktúraváltásra, hiszen az adminisztrációra és a rendőrség működésére szánt (44 ezer forint/év) kiadás nem emelkedne jelentősen, ráadásul a gazdaság és kereskedelem megélénkülése révén bőven finanszírozható. Ifj. Tóth József és Hercz Ede képviselők felszólalásukban az indítvány mielőbbi elfogadását javasolták. Ifj. Mihály Sándor ezzel szemben felhívta a testület figyelmét arra, hogy a hivatali szervezet szaporítása óriási többletköltséget jelentene a település számára. Hozzászólásában kérte, hogy alakítsanak egy szervező bizottságot, amely kivizsgálja az ügyet, mert féltő, hogy a városi keretek között a különféle pótdók jelentős terhet jelentenének a polgárok részére. A közgyűlésen megejtett szavazás eredményeként 4 szótöbbséggel (16:12 arányban) a közgyűlés dr. Király Sándor rendezett tanács felállítását szorgalmazó javaslatát elfogadta, valamint határozatra emelte.¹⁶

Az 1896. május 2-iki községi képviselő-testületi gyűlés alkalmával dr. Király Sándor, a rendezett városi tanácsot előkészítő és szervező bizottság előadójaként előterjesztésében taglalta a testület munkájának eredményét.¹⁷ Ennek fényében a bizottság a rá háruló feladatot sikeresen teljesítette, ugyanis a nagyközség adófizető polgárainak tekintélyes hányada aláírta a városi státust igénylő kérdőívet. Az eljáráság, miután kiállította a község vagyonleltárát (kb. 2 millió Ft) és költségvetését (270 ezer forint/év jövedelem), világossá vált, hogy a megfelelő anyagi javakkal rendelkezik. A bizottság által gyűjtött adatok igazolták, hogy a község – a stabil anyagi háttér mellett – elegendő szellemi tőkét képes mozgósítani. A településnek már ez idő tájt több mint 16 ezer lakosa volt, kilenc közművelődési egyesület, két takarékpénztár, iskoláiban pedig négy polgári és huszonnyolc elemi osztály működött. A jelentésből megtudhatjuk azt is, hogy a 15 községi hivatalnok (nagy többségük vizsgázott jegyző), 2 orvos, 4 ügyvéd, 1 mérnök, 5 polgári iskolai tanár, 28 elemi iskolai tanító, 50 kereskedő és 258 önálló iparos tevékenykedett Ókanizsán a XIX. század végén.¹⁸ Miután a szervező bizottság a törvényi követelményeknek eleget tett, a képviselő-testület egyhangú határozattal a rendezett városi rang megszerzését javasló indítványt elfogadta. A döntés értelmében a közgyűlés az általa kijelölt küldöttséget felkérte, hogy a megyei törvényhatósági bizottságnak terjessze be az indítványt, s ha szükséges, a belügyminisztériumban is lobbizzon annak sikere érdekében.¹⁹ Több mint 20 évnyi sikertelen küzdelem után, Magyarokanizsa településformájának átalakítása végső szakaszába lépett. 1906. október 22-én a községi közgyűlés ismét napirendre tűzte a rendezett tanácsú várossá formálódás kérdését. Dr. Király Sándor képviselő sokadik alkalommal nyújtott be indítványt a témával kapcsolatosan. A képviselő-testület tagjai ez esetben is pártolólá támogatták előterjesztését. Ahhoz azonban, hogy Bács-Bodrog vármegye

törvényhatósági bizottságának jóváhagyását megkapják, az előkészítő bizottságnak újból eleget kellett tennie a törvény által előírt követelményeknek.²⁰ Nem ment zökkenőmentesen az aláírásgyűjtés, amelyre vonatkozóan az 1907-es jegyzőkönyvek iratanyaga szolgál bizonyítékkal: „[...] az előkészítő biztosság egyes tagjai nem hogy segédkeztek volna a rendezett tanácsú átalakulás előkészítésében, de határozottan ellene foglaltak állást a rendezett tanács eszméjének uton utfélen agítálnak a rendezett tanács behozatala ellen, mi a kiküldött előkészítő bizottság hű maradt, tagjainak munkálkodását felette megnehezíti, ezen nehézség dacára a bizottság megkezdte működését, összeállította mind az öt kerületben az adófizetők névsorát, elkészítette az aláírásokhoz szükséges nyomtatványokat, s megkezdte az aláírásokat a városban, annak teljes befejeztével folytatni fogja a külsőségekben”.²¹ Miután a bizottság újfent sikeres munkát végzett – eleget téve a törvény által megszabott kritériumoknak –, a képviselő-testület a vármegyei törvényhatósági bizottságnál, illetve a belügyminisztériumban a városi státus megszerzését kérvényezte.²² Természetesen a közgyűlés, mielőtt az ügyben kimondta véghatározatát, az 1908. évre vonatkozó költségvetési előirányzatot is jóváhagyta. A fő számok rávilágítanak arra, hogy a község akkori anyagi helyzete stabilnak tekinthető, ugyanis az 553 686 korona bevétellel szemben mutatkozó 494 364 korona kiadás levonásával keletkező 59 322 korona pénztári maradvány is erre utal.²³

Az 1908-as esztendő mérőöldkőnek számít Magyarkanizsa történetében, hiszen Bács-Bodrog vármegye törvényhatósági bizottságának Zomborban, 1908. március 31-én megtartott közgyűlésén elfogadták ifj. gróf Andrássy Gyula belügyminiszter 10010/1908 szám alatt kelt rendeletét: „[...] az 1886 évi XXII tcz. 150. §-a alapján ezennel megengedem, hogy Magyarkanizsa nagyközség rendezett tanácsú várossá alakuljon át, mert Magyarkanizsa nagyközség képviselő testülete 1907 évi augusztus hó 10-én 604 szám alatt hozott határozatával és a felterjesztett adatokkal igazolta, hogy az átalakulását a községi lakosok és birtokosok azon része kívánja, mely a községben fizetett egyenes állami adónak felénél nagyobb részét fizeti, továbbá, mint a bemutatott adatok szerint igazolva van, hogy a község az ezen átalakulás folytán reá nehezebb kötelezettségére pontos teljesítésére, elégséges szellemi és anyagi erővel rendelkezik s úgy mindazon követelményeknek, melyek a rendezett tanácsú várossá alakulás feltétlenül az idézett törvénycikk 151. §-ában megállapítottak – a jelen esetben elég téve van”.²⁴ Magyarkanizsa a története során immár másodjára szerzett rendezett tanácsú városi rangot, amelynek következtében a városra komoly előkészítő, szervező (szabályrendelet megalkotása, választások lebonyolítása) munka várt.

MAGYARKANIZSA RENDEZETT TANÁCSÚ VÁROS (1908–1914)

Lázás munkába kezdett a magyarkanizsai képviselő-testület az általuk delegált bizottságokkal együtt. Húsz év szervezési munkája arra predesztinálta őket, hogy a várossá alakulás – számos jogi, közigazgatási eljárást igénylő – folyamatát minél inkább meggyorsítsák. A közgyűlés küldöttséget választott, amely a leendő városi testület virilis tagjainak névjegyzékét összeállította.²⁵ A képviselő-testület 1908. június 15-én a bizottság jelentését tudomásul vette, és annak érdemleges elbírálását az 1908. évi június 16-án tartott közgyűlésre tűzte ki, amelynek során a virilisek névjegyzékéről szóló határozatot elfogadta.²⁶ 1908. június 3-án tűzték napirendre Magyarkanizsa rendezett tanácsú város szervezeti szabályrendeletének részletes bemutatását, amelyet végül 1908. június 22-én hagytak jóvá.²⁷ A mintegy százhusz oldalas dokumentum egyebek mellett deklarálta a városi hatóságok (a képviselő-testület, a tanács, a polgármester, az árvaszék, a rendőrkapitány, a városi adóhivatal) teendőit, jogait és kötelezettségeit. A városi képviselők számát az 1886. évi XXII. tc. 32. paragrafusának rendelkezése alapján határozták meg. A törvény értelmében minden 100 lélek után egy képviselőt lehetett jelölni, azzal a kikötéssel, hogy a számuk a kétszáz főt nem haladhatta meg.²⁸ Tekintettel arra, hogy Magyarkanizsa község lakossága az 1900. évi népszámlálás szerint 16 532 lélekből állt,²⁹ így a testületbe 164 rendes tagot delegálhattak. Közülük 82, mint virilis (a legtöbb adót fizető), 82 pedig választás útján kerülhetett be a város vezetésébe. A szabályrendelet II. fejezetének 4. paragrafusa értelmében a százhatvannégy tagon kívül az önkormányzat kötelékébe tartozó előjárósági tagok: a polgármester, a főjegyző, mindegyik tanácsnok, a rendőrkapitány, a főügyész, az árvaszéki ülnök, a házi pénztárnok, a számvevő, a főorvos, két orvos és az állatorvos rendelkezett szavazati joggal. Az önálló hatóságok közül a városi tanácsban a polgármester – mint elnök –, a rendőrkapitány, az összes tanácsnok, a főjegyző, a főügyész és a főorvos kapott helyet. A költségvetés összeállítását, az országos, illetve a községi adók kivetését, nyilvántartását és beszedését a városi tanács legfontosabb feladatai közé sorolták. Ezen kívül gondoskodnia kellett a település ingó és ingatlan vagyonának leltáráról, valamint a város területén levő utcák, utak rendezéséről, az építkezési vonalak kijelöléséről, illetőleg azok engedélyezéséről. Felügyeletet gyakorolt a szegényház ügyeiben, meghatározta a hivatalok elhelyezést, a tisztviselők munkakörét. A IX: fejezet 73. paragrafusa alapján a városi tanács munkáját négy ügyosztály segítette: a közjegyzői, a közigazgatási, az adó és pénzügyi, illetve a gazdasági. A közjegyzői ügyosztály élén a főjegyző állt, míg a többi az illetékes tanácsnokok irányították.³⁰ A közegészségügyi szakhivatal legfőbb funkciójaként a közegészségügyi viszonyok javítása érdekében történő hatósági intézkedések alkalmazását és végrehajtását jelölték meg. A főorvos, az orvosok és a szülésznők feladatait is pontosan körülírták. A szabályrendelet a városi ügyész, a számvevő, a városgazda, a házi pénztárnok, a kertész, a könyvelő, az adópénztárnok, a végrehajtó,

2. kép: A magyarakanizsai főtér a dualizmus korában

(forrás: Délvidék Kutató Központ Archívuma)

valamint az önkormányzat minden egyes tisztviselőjének kötelezettségét külön-külön rendszerezte.³¹ Miután a megye az 1908. július 13-án a 26003/alisp. 1908. szám alatt kelt véghatározatával a virilisek névjegyzékét jóváhagyta, megkezdődhetnek a választások előkészületei. A községi törvény rendelkezése folytán a várost nyolc kerületre osztották, a választásokat pedig 1908. évi augusztus hó 27-én megtartották. 1908. december 28-án, a nagyvendéglő dísztermében bajsai Vojnits István alispán elnöklétével rendezték meg Magyarakanizsa rendezett tanácsú város alakuló közgyűlését, 1908. december 29-én pedig a tisztújító közgyűlést. Az elnöki előterjesztés alapján a képviselő-testület tudomásul vette a választások eredményét.

Ezt követően az elnöklő alispán Magyarakanizsa rendezett tanácsú várost megalakulttá nyilvánította. Felkérte a képviselő-testület tagjait, hogy személyes és politikai érdekeiket félretéve a város felvirágoztatásán fáradozzanak.³² A tisztújító közgyűlés egyik legfontosabb momentuma a polgármester személyének megválasztása volt. Négy érvényes pályázat érkezett be a polgármesteri állásra, de mindenki tudta, hogy verseny dr. Király Sándor és Mihály Sándor között fog eldőlni. „Elnöklő alispán a szavazás befejeztével a közgyűlést ujlag megnyitotta és bemutatta a választás eredményéről felvett, s általa, valamint a bizalmi férfiak által aláírt választási jegyzőkönyvet és lepecsételt szavazatlapokat, amelyek szerint

a következő eredmény állapított meg. Bontatott összesen 154 szavazólap, amelyek közül 3 érvénytelen volt, amennyiben kettő ezen állásra nem jelölt egyénre adatott be, az így érvényes 151 szavazatból Dr. Király Sándor nyert 95 azaz kilencvenötöt, Mihály Sándor 56 azaz ötvenhat szavazatot, amely eredmény alapján elnöklő alispán által kimondatott, hogy: Dr Király Sándor 39 szavazat többséggel Magyarkanizsa rendezett tanácsú város első polgármesterévé megválasztatott, ki is az 1886. évi XXII. tcz. 85. §-ában előírt hivatali esküt a tisztújítószéki közgyűlés szeme előtt nyomban le is tette és a képviselő testület által felhatalmaztatott a költségvetésben megállapított kiadásoknak szabályrendeletben foglalt rendelkezések alapján való utalványozására.³³ A városi rang megszerzésékor létrehozott Kanizsai Újság is beszámolt a választásokról. A cikk írója kiemelte, hogy az egykori magyarkanizsai jegyző, Mihály Sándor (abban az időben Óbecse jegyzője) és Tóth József pártja között zajlott a küzdelem, ami a Tóth József-párti voksolók teljes sikerével zárult. Dr. Király Sándor polgármester mellett megválasztották a városi tisztviselőket is. A főjegyző Laczkovics Károly, az adóügyi tanácsnok Huszágh István, a közigazgatási tanácsnok Mach János, a gazdasági tanácsnok Popovics György, az árvaszéki ülnök Szerdahelyi Károly, a házi pénztárnok Dukai Gy. János, az adópénztárnok Dukai Péter, az ügyész dr. Sóti Imre, a számvevő Acél Aurél, a városgazda Apró József, míg az alkapitány Kelemen István lett. Fratricsevecs Jánost, a rendőrfőkapitányt – mivel megyei tisztségnek számított – Bács-Bodrog vármegye főispánja nevezte ki.³⁴ A második alkalommal rendezett tanácsú várossá vált Magyarkanizsa viszonylag rövid időszakát túlnyomórészt a városi rangot demonstráló beruházások (új városháza, a Szent Őrangyalok templom kibővítése), kisebb mértékben pedig infrastrukturális fejlesztések (csatornázás, útburkolat lerakása) jellemezték. A közvilágítás modernizálása, a telefonközpont létrehozása, a Törökkanizsát Magyarkanizsával összekötő új híd megépítése, az iparfejlesztés viszont elmaradt. A várossá alakulás után a nagyvendéglő épülete szűknek bizonyult a 164 képviselő, valamint a városi tisztviselők számára. A képviselő-testület úgy döntött, hogy egy a kor igényeinek megfelelő, modern városházát építtet. A hosszas viták, diskurzusok³⁵ után, Reiss Zoltán budapesti építész tervei alapján 1911-ben megkezdődtek a munkálatok. A szecessziós stílusú, a város főterét betöltő monumentális épület kivitelezését helyi iparos vállalkozók (Medgyesi István és társai) végezték. Az új városháza épülete 1912 decemberében készült el.³⁶ A földszint jobb oldali részében a rendőrséget helyezték el, rendőrségi laktanyával, zárkákkal, a bejáratától balra pedig a számvevőség, a főorvos és az adóhivatal kapott helyet. Az emeletre került a közgyűlési terem, a tanácsterem és a polgármester irodája. A jobbszárnyra tették az árvaszéket, illetve az anyakönyvi hivatalt, a balszárnyon pedig a főjegyzői ügyosztály és a mérnöki hivatal működött.³⁷

ÖSSZEGZÉS

Az 1908-tól városi rangot szerző Magyarkanizsa hatalmas lehetőség küszöbén állt, amit az idő rövidsége, illetőleg a történelem addigi legszörnyűbb és legvéresebb háborúja miatt kiaknázatlanul hagyott. A rendezett tanácsú várossá válásának kezdeti szakaszában (1909) Magyarkanizsa a 109 rendezett tanácsú város közül az előkelő huszonkilencedik helyen állt. A törzsvagyon tekintetében a hatodik, a tiszta vagyon vonatkozásában az ötödik, az évi jövedelme szempontjából a tizennegyedik, ugyanakkor a kiadásai alapján a huszonkettedik pozíciót foglalta el a település.³⁸ Magyarkanizsánál csupán öt város költött többet tanügyre, pedig a településen sem gimnázium, sem felsőfokú intézmény nem működött. Az állami támogatás hiánya szembetűnő volt, ugyanis más városok sem a saját költségvetésükből finanszírozták a tanügy nagy részét, hanem az állam dotálta annak jelentős hányadát.³⁹ A közintézmények, a csatornahálózat, az utak minősége terén is jelentős lemaradást észleltek. Annak ellenére, hogy a járásbíróság létrehozását rendezett tanácsú városként sem sikerült megalakítani, a figyelemre méltó infrastrukturális fejlesztések megvalósulásának okán kijelenthetjük, hogy a város történetének legprospektívabb korszakát élte a kései, válságjelekkel terhes dualizmus korában.

JEGYZETEK

¹ Máthé Gábor: *A polgári államszervezet kiépülése Magyarországon*. www.rubicon.hu/magyar/.../a_polgari_allamszervezet_kiepulese_magyarorszagon. A letöltés ideje: 2017. január 18.

² Kozári Mónika: *A dualista rendszer (1867–1918)*. H. n., 2005. (A továbbiakban: Kozári, 2005.) 201–202., 226–228.

³ 1870. évi XLII. törvénycikk/1000 év törvényei. <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5448>. A letöltés ideje: 2016. március 11.

⁴ 1871. évi XVIII. törvénycikk/1000 év törvényei. <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5484>. A letöltés ideje: 2016. március 25.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Kozári, 2005. 210.

⁸ *Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás*. Zenta, 1999. 9–11.

⁹ Uo. 11–23.

¹⁰ TLZ F.004.23. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1895. szeptember 3. 279. szám

¹¹ Uo.

¹² Uo.

¹³ TLZ F.004.23. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1895. október 13. 324. szám

¹⁴ Minden bizonnyal a helyi munkásegyletek tevékenységére céloz. Az ókanizsai szociáldemokrata párt helyi szervezete 1895-ben formálódott. Erre utal az az információ is, hogy Rády Sándor, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt titkára többször járt az észak-bácskai községekben. Ennek némileg ellentmond a szociáldemokrata párt ókanizsai körzetében lezajlott 1901-es választási agitációja, amely során Izrael Jakab és dr. Goldmann Adolf beszédeikben a helyi pártszervezet megalakulását emelték ki. A jelentésből kiderül,

hogy Ókanizsán, Kishegyesen (Oromhegyes) és Adorjánon 250-re tehető a szocialisták száma. Ebből ki-következtethető, hogy a századforduló idején nem volt jelentős, tömeges munkásmozgalmi élet a községben, szemben Horgossal, ahol 450 szocialista tevékenykedett. A szocialista eszmékhez főként a társadalom periferiájára szorult rétegek, nincstelen építőipari és mezőgazdasági munkások csatlakoztak. Az 1902-ben megtartott községi választásokon ugyan 4 jelölt is bekerült a képviselő-testületbe (Almási Antal, Bognár Mihály, Csikós György és Nagy Szilveszter), de ezen felül jelentősebb politikai sikereket nem értek el a dualizmus kései szakaszában. Lásd: Urbán János: *Parázsföld*. Kanizsa, 1988. 65–66., 70., 74.

¹⁵ TLZ F.004.23. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1895. október 13. 324. szám

¹⁶ Uo.

¹⁷ TLZ F.004.24. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1896. május 2. 171. szám

¹⁸ Uo.

¹⁹ Uo.

²⁰ TLZ F.004.34. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1906. október 22. 536. szám

²¹ TLZ F.004.35. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1907. január 24. 27. szám

²² TLZ F.004.36. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1907. II. augusztus 10. 604. szám

²³ TLZ F.004.36. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1907. II. augusztus 10. 603. szám

²⁴ TLZ F.004.37. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1908. április 15. 198. szám

²⁵ TLZ F.004.37. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1908. 174. szám

²⁶ TLZ F.004.37. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1908. 312. szám, 313. szám

²⁷ TLZ F.004.37. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1908. június 3–22. 278. szám

²⁸ 1886. évi XXII. törvénycikk/1000 év törvényei. <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6215>. A letöltés ideje: 2016. március 18.

²⁹ *Magyar Statisztikai Közlemények*. Új sorozat. I. kötet. A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. A népesség általános leírása községenként. Első rész. Budapest, 1902. 184.

³⁰ TLZ F.004.37. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1908. június 3–22. 278. szám

³¹ Uo.

³² Uo.

³³ TLZ F.004.38. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1908. december 29. Tisztújító gyűlés. 2. szám

³⁴ Kanizsai Újság, II. évf. (1909) 1. szám 1., Uo. II. évf. (1909) 2. sz. 2.

³⁵ Kanizsai Újság, II. évf. (1909) 4. szám 2. Uo. II. évf. (1909) 16. sz. 2., Kanizsai Újság, IV. évf. (1911) 11. sz. 1.

³⁶ Valkay Zoltán: *Magyarkanizsa építészeteinek rövid története*. Nagykanizsai Honismereti Füzetek, 2011/37. 46–47.

³⁷ Valkay Zoltán: *A magyarkanizsai városháza*. In: Kanizsa kincsei. Magyarkanizsa Község helyi értéktára. (Szerk.: Fejős Sándor – Forró Lajos – Mózes Anita). Szeged, 2014. 92.

³⁸ TLZ F.004.38. Magyarkanizsa Rendezett Tanácsú Város. Jegyzőkönyv. 1909. 261. szám

³⁹ Uo.